

FILOZOFIJA IN POLITIKA REALNEGA

RADO RIHA

Naš namen je, da nekoliko podrobneje raziščemo razmerje med filozofijo in politiko, ki ga implicira koncept filozofije Alaina Badiouja. V tem konceptu ima politika, kot vemo, vlogo enega izmed štirih pogojev filozofskega mišljenja. Politika, znanost, umetnost in ljubezen so štirje pogoji, štirje procesi resnice, ki obstajajo neodvisno od filozofije, zunaj filozofije in pred njo, a so hkrati kraj, kjer filozofija doseže samo sebe, saj so tisto, kar filozofija misli, ko v skladu s svojim pojmom zares misli misel samo¹. Zato štirih pogojev filozofije ni mogoče razumeti kot zunajfilozofske pogojenosti filozofije, pač pa je zahteva misliti štiri procese resnice kot filozofske pogoje strogo znotrajfilozofski pogoj filozofije.

Filozofski pogoji tako padejo na določen način v filozofijo. Kot procesi resnice so znanost, umetnost ljubezen in politika miselna področja: v njih je na delu misel kot subjekt, se pravi misel kot proces neposredne univerzalizacije neke ireduktibilne singularnosti, katere edina opora je subjektivna dispozicija, ki se oblikuje v tem procesu. A da delujejo znanost, umetnost, ljubezen in politika kot misel, to pomeni za Badiouja ravno, da usmerjajo vsakokratne znanstvene, umetniške, politične ali z vprašanjem spolnega razmerja zaznamovane situacije k temu, kar deluje v njih kot njihova radikalna prekinitev. Politika kot misel je artikulacija realnega neke politične situacije. Politika kot pogoj filozofije pade tako v filozofijo kot tisto, kar od znotraj prebija zaprti krog filozofskega mišljenja. Koncept filozofije pod pogojem je, drugače rečeno, način, na katerega skuša sama filozofija artikulirati realno, od katerega sprejema svoj pogoj.

Za filozofijo se tako vprašanje zgolj filozofskega razmerja med filozofijo in politiko neizogibno zastavlja kot vprašanje o tem, ali obstaja, na področju same politike, poleg državne politike – poleg pozitivne politike strank in dr-

¹ Cf. Alain Badiou, *Abrégé de métapolitique*, Seuil, Pariz 1998, str. 110.

žavnih institucij in poleg negativne politike civilne družbe – še politika realnega. V nadaljevanju bomo skušali pokazati, da filozofija na to vprašanje ne more odgovoriti, če ne postavi hkrati vprašanja o lastni politiziranosti. Vprašanje o politiziranosti filozofije pa je vprašanje o tem, ali lahko misli filozofija svoje razmerje s politiko zunaj alternative, ki določa normalno stanje filozofije. To pa je alternativa, kjer je politika ali vselej že določena s filozofskim pojmom ali pa je sama politika tista, ki vselej že določa filozofski pojem. Da pa bi filozofija prekoračila svoje normalno stanje, za to je potrebno, da politike ne misli le kot to, kar deluje kot realno za dano politično situacijo, ampak tudi kot to, kar deluje kot realno za samo filozofijo.

Izhajajmo, da bi utemeljili naše trditve, iz naslednjega vprašanja: kaj avtorizira izjavo filozofije, da je politika področje misli, ki mu gre za resnico, kolikor misel organizira to področje okoli tega, kar je zanj njegovo realno? Kako lahko filozofija določi neko politiko kot politiko, ki je vredna, da jo filozofija preizpraša? Kako, s katerimi postopki, na podlagi katerih konceptov uspe filozofija identificirati neko politiko kot proces resnice?

To vprašanje ni ločljivo od naslednjega: kaj zagotavlja filozofiji, da to, kar vidi sama kot dogodek na področju politike, kot izginuli preblisk prekinitve dane politične situacije, ki je kot tak navzoč samo še v pogododkovnem procesu resnice, ni v resnici le ponovitev danosti politične situacije? Drugače rečeno, kako se lahko filozofija, ki misli politiko kot svoj pogoj, izogne politizaciji filozofije? Temu torej, da bodisi na ravni teorije zgolj ponavlja možnosti, ki jih predpisuje dana politična situacija ali pa da sama predpisuje politični situaciji, kaj so njene dovoljene, kaj pa njene prepovedane možnosti – v obeh primerih naredi filozofija zanjo nedopusten korak iz polja filozofije v polje politike.

Začnimo s prvim vprašanjem. Gotovo je, da politika kot proces resnice, zavezan realnemu, za to, da bi bila, ne potrebuje filozofske deklaracije. Politika realnega obstaja neodvisno od filozofskega mišljenja politike. Filozofija deluje z ozirom na politiko le tako, da izjavlja njen obstoj in da nudi znotraj sebe prostor, kjer se lahko politika času primerno sestavlja z drugimi procesi resnice kot večni povratek enakega. A če politika kot proces resnice ne obstaja zaradi filozofije, v čem je potem zastavek filozofskega izjavljanja, da obstaja politika realnega? Kaj filozofski akt dojetja politike kot procesa resnice sploh pomeni za samo politiko?

Enostaven odgovor na ta vprašanja se glasi : resda obstaja politika realnega pred filozofijo in neodvisno od nje, vendarle pa šele filozofsko izjavljanje,

da obstaja politika realnega, omogoči, da se realno politike *kot realno* tudi *pojavi* oziroma pride do svoje *eksistence*. Šele s filozofijo se realno njenega političnega pogoja pojavi kot tako, se pravi eksistira kot realno. Realno politike, to, zaradi česar politika sploh šele lahko deluje kot pogoj filozofije, kot točka tega, kar je za filozofijo samo njeno nemožno-realno, se pojavi kot realno le na podlagi filozofskega akta, ki deklarira eksistenco politike realnega.

Prvi odgovor na vprašanje o pomenu filozofskega dojetja politike se torej glasi : filozofija, področje čiste misli se vzpostavlja kot kraj *pojavitve realnega*, kot kraj pojavitve politike realnega v našem primeru. Pri čemer velja: ni realnega kot realnega, če ni pojavitve realnega. Filozofija je sicer pod pogojem politike realnega, in politika realnega za svoj obstoj ne rabi filozofije, a če naj se politika tudi pojavi kot realna politika, če naj eksistira kot realna politika, nujno rabi filozofijo.

Filozofija torej ni drugega kot *pojavitvev realnega*, in brez te njegove pojavitve ni, kot smo zapisali, realnega kot realnega. Posledica te neposredne povezanosti realnega in njegove pojavitve pa je, da filozofija, samo na prvi pogled paradokсно, ravno ni *zgolj pojavitvev realnega*. Filozofijo, ki skuša dojeti realno svojega političnega pogoja, moramo sicer opredeliti kot kraj pojavitve realnega, vendar se pri tej opredelitvi ne moremo ustaviti. Pravilna opredelitev filozofije pod pogojem, filozofije, ki se vpostavlja tako, da artikulira ireduktibilno zunanost realnega politike se glasi: ravno zato, ker filozofija ni drugega kot pojavitvev realnega, ni *zgolj* pojavitvev realnega, ampak je *pojavitvev pojavitvev* realnega.

Kako naj razumemo to konfiguracijo filozofije kot pojavitve pojavitve realnega? Zakaj zahteva filozofska artikulacija politike kot njenega realnega pogoja to nenavadno podvojitve ? Odgovora ni težko najti : realnega kot realnega ni brez njegove pojavitve, zato sama pojavitvev realnega ne zadošča, da bi se realno *kot realno* lahko tudi pojavilo. Da bi se lahko realno kot tako tudi pojavilo, da bi lahko prišlo do svoje *eksistence*, se mora namreč pojaviti sama pojavitvev realnega. Filozofija je pod realnim pogojem politike, a realno njenega pogoja se lahko pojavi kot tako le, kolikor se pojavi sama pojavitvev realnega, kolikor se sama filozofija dojame in vzpostavi kot raven pojavitve pojavitve realnega.

Pojavitvev pojavitve je čista pojavitvev, se pravi pojavitvev, ki se prezentira kot kraj, kjer se pojavi realno kot realno, kraj, kjer pride realno do svoje *eksistence*. Pojavitvev pojavitve je torej trenutek, ko se pojavi v svoji realni dimenziji, kot dimenzija realnega sama pojavitvev. Kot dimenzija realnega je pojavitvev Nekaj, kar je samo brez substance in forme, a se mora stalno dodajati realnemu, da bi to eksistiralo kot realno. Ko se pojavi pojavitvev, se pojavi to, kar je v stalnem presežku nad realnim, a kar prihaja kot ta presežek iz realne-

ga samega : ko se pojavi sama pojavitev, se pojavi to, kar je v realnem bolj realno od njega samega. Pojavitev pojavitve je, skratka, pojavitev kot realno, pojavitev, ki artikulira realno samo kot svojo konstitutivno razsežnost. Če lahko *pojavitev* realnega razumemo kot raven, na kateri se realno pojavlja *skozi* svojo pojavitev, moramo razumeti *pojavitev pojavitve* kot raven, na kateri se realno pojavlja *za* pojavitev samo, kot raven, kjer realno deluje kot realno pojavitve same.

Filozofija, ki deluje v razmerju do politike kot kraj, kjer se pojavi realno njenega političnega pogoja, se s tem torej hkrati vzpostavlja kot pojavitev pojavitve realnega politike. Kot tako jo lahko obravnavamo z dveh gledišč : dojamemo jo lahko bodisi kot realno, ki je prišlo k sebi v registru svoje pojavitve. Lahko pa jo dojamemo tudi kot pojavitev, ki je dojeta v svoji realni razsežnosti. A obeh gledišč ne moremo obravnavati ločeno: filozofija pod pogojem politike je en sam proces, proces pojavitve njenega realnega pogoja, vendar proces, ki se cepi na dve različni operaciji. Na eni strani gre z operacijo, v kateri filozofija doseže svoj lastni pojem, v katerem se torej za samo sebe pojavi kot filozofija. Na drugi strani gre za operacijo, v kateri se to, kar je vedno že realno njenega pogoja, končno kot tako realno tudi pojavi, in sicer za filozofijo samo.

Da se obe operaciji – pojavitev realnega njenega političnega pogoja za filozofijo in pojavitev filozofije za filozofijo – v filozofiji pod pogojem ujemata, nas seveda ne sme zapeljati k temu, da bi logiko pojavitve pojavitve dojeli kot umestitev filozofske misli v njeni čisti samotransparentnosti. V obliki filozofije pod pogojem politike se filozofska misel sicer vzpostavi kot čista misel, vendar pa doseže svojo čistost šele v ireduktibilni zunanosti nemožnega-realnega svojeg političnega pogoja.

Filozofija, ki se postavlja pod pogoj štirih procesov resnice sama ni proces resnice, ni torej zavezana realnemu na način, kot so zavezani realnemu procesi resnice na področju znanosti, politike, umetnosti in ljubezni. Kljub temu pa je, kakor hitro razsodi, da, denimo »politika obstaja kot proces resnice«, postavljena pred nalogo, da dojamemo in prikaže samo sebe kot neko obliko prezentifikacije realnega. To realno, ki ga ponavzoča sama filozofija ni, če se omejimo na razmerje filozofije do politike, realno politike kot procesa resnice: ni tisto primordialno realno, ki sploh šele omogoča filozofijo. Gre za neko drugo, tako rekoč presežno realno, za tisto, ki vznikne šele kot rezultat filozofskega dojetja politike kot procesa resnice, kot rezultat tega, da se v filozofskem dojetju politika tudi pojavi kot proces resnice, zavezan realnemu. Enkrat imamo torej opraviti z realnim, ki je predpostavka filozofske operacije dojetja procesov resnic. Drugič imamo opraviti z realnim, ki se dodaja prve, ko se to v filozofskem dojetju pojavi kot tako, ko ga torej filozofija artiku-

lira kot realno za filozofijo. Prvo realno, realno politike, je predpostavka, a predpostavka, ki se v svoji predpostavljenosti pojavi le za nazaj, potem ko je filozofija tej predpostavki dodala to, česar realno politike smo na sebi pravzaprav ne rabi, drugo realno, realno njenega lastnega prikaza.

Na podlagi tega, kar smo povedali doslej o logiki pojavitve pojavitve, ki ji je podvržena filozofija pod pogojem politike, lahko postavimo zdaj tudi naslednjo trditev: logika pojavitve pojavitve zahteva od filozofije, ki misli politiko, da na ravni same pojavitve, znotraj lastnega diskurza torej, artikulira moment politike. Natančneje rečeno, filozofija, ki jo organizira logika pojavitve pojavitve, mora omogočiti, da se znotraj polja čiste misli pojavi moment politike, ki hkrati ne pripada sami politiki. Filozofija lahko v svojem diskurzu prezentira realno svojega političnega pogoja le tako, da poskrbi za pojavitev političnega momenta, lastnega filozofiji sami – da torej poskrbi za pojavitev političnega momenta, ki je dovolj nenavaden, saj je vsa njegova politična konsistentnost v tem, da ravno ne pripada političnemu redu.

Tu se lahko navežemo na naše zgornje vprašanje, kako se lahko filozofija pod pogojem politike izogne svoji politizaciji, temu torej, da na tak ali drugačen, ekspliciten ali impliciten način prestopi prag filozofskega pojma in se umesti na področje same politike. Zdaj lahko odgovorimo, da filozofija pod pogojem ni obrambna, reaktivna zastavitev, zastavitev, ki bi zahtevala, da se filozofija za okopi čiste misli bori proti nevarnosti, da bi področje misli preplavili taki ali drugačni politični interesi. Filozofija pod pogojem se, prav narobe, vzpostavlja kot afirmacija čiste misli zato, ker je prekoračila strah pred prekoračitvijo, ker je prekoračila strah pred filozofsko nelegitimnim korakom v politiko. Drugače rečeno, filozofija, ki se vzpostavlja v razmerju separacije od svojega političnega pogoja, ni apolitična akademska filozofija. Je filozofija, ki se je naučila ravnati s tem, kar filozofija, ki misli politiko, vselej že je, filozofija, ki se je naučila ravnati s tem, da je dejstveno vselej že zakoračila na polje politike. Je filozofija, ki jo odlikuje neka »savoir faire« s točko njene lastne vselejšnje politiziranosti, in ki uspeva na podlagi te svoje praktične vednosti artikulirati politiko kot proces resnice, zavezan realnemu.

Kaj je torej značilno za ravnanje filozofije pod pogojem s točko vselejšnje politiziranosti filozofije, torej tudi nje same? Kratek odgovor na to vprašanje se glasi: filozofija pod pogojem, filozofija kot pojavitev pojavitve realnega, je filozofija, ki je prekoračila v razmerju do privilegiranih področij filozofske refleksije, v našem primeru do znanosti, politike, umetnosti in ljubezni, držo, ki jo lahko imenujemo normalna drža filozofije.

To normalno držo filozofije razumemo tu v dveh pomenih. Najprej gre za držo, v kateri filozofija deluje kot diskurz gospodarja ali tudi, kot metafizična moč Enega. Razumemo pa jo tudi v analogiji z Lacanovo opredelitvijo

subjekta v njegovem razmerju do Drugega²: normalna drža filozofija nam pomeni zdaj filozofijo, ki razvija svojo misel v modusu nekega »ne mislim, (sem)«. Normalni status filozofije, tako rekoč spontana filozofska ideologija filozofije, je filozofija, ki spravlja svojo misel v tek tako, da pri tem ne misli.

Obema pomenoma normalnega statusa filozofije lahko zdaj dodamo še tretjega, ki je v resnici njuna skupna, čeprav izrinjena osnova. O filozofiji v normalnem stanju govorimo zato, ker imamo opraviti s filozofijo, ki ne more začeti drugače, kakor pač začenja, s svojim normalnim stanjem namreč. Ta izsiljeni začetek filozofije lahko nekoliko podrobneje določimo v treh korakih.

Prvič, filozofija ne more začeti drugače, kakor da izbere kot način svojega obstoja polje misli ali smisla. Ali tudi, začeti ne more drugače kakor tako, da se umesti v registru izrekanja Vsega, da se torej opre na aksiom, da je za filozofski pojem načeloma vse smiselno in da je smisel Vse: ničesar ni, česar ne bi bilo mogoče izreči v okviru smisla, Vse, ves smisel, je izrekljiv. Začetek filozofije, se pravi izbor misli ali smisla, postavlja filozofsko misel vselej že v razsežnost izrekanja Vsega.

Drugič, če filozofija začenja kot razsežnost izrekanja Vsega, pa to izrekanje Vsega nikoli ni neposredno. Filozofija je vedno že v specifičnem, vsaki posebni filozofiji lastnem razmerju do svojega izrekanja Vsega. Kot razsežnost izrekanja Vsega je sama vselej že naddoločena s svojim specifičnim razmerjem do izrekanja Vsega in šele prek ovinka te naddoločenosti se v resnici začenja.

To pa pomeni, tretjič, da je njen začetek vselej že v sebi podvojen, da je njen prvi začetek dejansko šele njen drugi začetek. Dejstveni začetek filozofije izkrivlja njen resnični začetek, izbor misli kot izrekanje Vsega, izkrivljenost pa se kaže v tem, da je prvi in pravi začetek filozofskega mišljenja za vselej izgubljen, izvorno potlačen. Šele s tretjim korakom torej zares dosežemo normalno stanje filozofije, šele z njim se normalno stanje filozofije umesti na ravni svojega pojma.

Filozofija pod pogojem, ki prekoračuje normalno stanje filozofije v razmerju do njenih privilegiranih področij refleksije, v resnici ni drugega kakor afirmacija tega tretjega koraka, te tretje značilnosti normalnega stanja filozofije. V okviru prvih dveh značilnosti je normalni status filozofije v tem, da si filozofija prisoja zmožnost izrekanja Vsega, vendar za ceno pozabe, potlačitve tretje značilnosti normalnega stanja, njegove vselejšnje izkrivljenosti. Filozofija pod pogojem pa se, prav narobe, vzpostavlja prav v razmerju do izkrivljenosti svojega resničnega začetka. Zmožna je torej artikulirati razsežnosti svo-

² Cf. Rado Riha, »Filozofija po meri pojma sveta ali O želji biti filozof«, *Problemi* 1-2, 1999.

jega izrekanja Vsega na podlagi svojega lastnega, vselej ireduktibilno posebnega razmerja, ki ga ima do izrekanja Vsega. Drugače rečeno, filozofija pod pogojem spravlja v igro Vse svojega izrekanja tako, da je to Vse vselej že suplementirano s točko neke ireduktibilne singularnosti, z ireduktibilno singularnostjo izjavljalne pozicije filozofije.

Na podlagi tega, kar smo povedali doslej, lahko postavimo trditev, da filozofija pod pogojem politike ne bo srečala politike kot svojega realnega pogoja na podlagi odmerjenosti svojega pristopa. Filozofija, ki misli politiko realnega kot svoje realno, ni filozofija, ki je pristala na to, da ne more glede svojega pogoja nikoli izreči vsega, da ga ne more nikoli scela zajeti v mreže svojega izrekanja Vsega. Prav narobe, za filozofijo se možnost, da artikulira politiko kot svoje realno, ki ga od njenega pojmovnega zajetja ločuje nepreko-račljivo brezno, odpre šele takrat, ko filozofija uspe priti, prvič, do skrajnih mej svojega izrekanja, in ko, drugič, sama sebi pojasni, kaj se pravzaprav dogaja na teh skrajnih mejah.

Iti do skrajnih mej svojega izrekanja Vsega pa pomeni za filozofijo pod pogojem: napredovati v procesu filozofskega zajetja politike vse do točke, ko filozofija izkusi, da ni v politiki kot misli pravzaprav ničesar, česar filozofija ne bi bila zmožna dojeti, da ni v politiki ničesar, kar ne bi bilo umestljivo v okvir filozofskega pojma. Ničesar ni v političnem pogoju, nobene globine neizrekljivega, ki bi se izmikala ali upirala filozofskemu izrekanju Vsega. O politiki je mogoče reči Vse. A prav v trenutku, ko si pride filozofija na jasno, da ni ničesar, da ni nobene neprekoračljive ovire, ki bi jo ločevala od njenega realnega pogoja, si pride tudi na jasno, da ostaja politika realnega zanjo kot taka kljub temu neizrekljiva in nedosegljiva. Bolj natančno rečeno, prav zaradi tega niča, zaradi nične distance, ki ločuje filozofijo od njenega realnega pogoja – nične distance, kolikor lahko izreče filozofija o realni politiki vse, a ostaja to vse zajeto v obzorje filozofskega izrekanja, iz katerega samo realno politike izpade – prav zaradi niča, ki Vse njenega izrekanja ločuje od njegovega realnega pogoja, se politika izmakne filozofiji kot njeno realno Drugo. Filozofija sreča torej skrajne meje svojega izrekanje v obliki nične distance, ki jo ločuje od njenega realnega pogoja. In edino za filozofijo, ki samo sebe dojame kot praznino distance, ki jo ločuje od njenega pogoja, se odpira možnost, da naposled sreča realno svojega pogoja.

A kdaj natančno doseže filozofija skrajne meje svojega izrekanja, kdaj trči ob nično distanco, ki jo ločuje od njenega realnega? Jasno je, da skrajnih mej ne more nikoli doseči s še tako velikim razširjanjem svoje vednosti, saj je ta vednost neizčrpna zakladnica. Pač pa se začenjajo za filozofijo, ki misli politiko, meje njenega izrekanje zarisovati v trenutku, v katerem filozofija izjavlja, da politika, takšna, kakršno sama definira kot proces resnice, tudi eksistira.

Filozofija zariše meje svojega dojetja politike realnega v trenutku, ko razsodi, da v dani politični situaciji obstajajo (ali pa ne obstajajo) primeri politike realnega. Prav eksistencialna sodba je tista, ki naredi, da ima praznina distan-ce, ki ločuje filozofijo od njenega realnega pogoja, vseeno neko vsebino: ta praznina je naseljena z eksistenčnimi primeri politike realnega. Za filozofijo možnost realne politike ne obstaja, če ne eksistirajo primeri takšne politike. In šele takrat, ko se v filozofskem diskurzu pojavi eksistencialna izjava, se diskurz filozofije sklene v konsistentno in koherentno celoto izrekanja Vsega. Tudi če pri tem ostane še veliko tega, kar mora filozofija še povedati o politiki, tudi če mora filozofija o politiki povedati še skoraj vse. V nadaljevanju se bo pokazalo, da je treba prav v tej eksistencialni izjavi filozofskega izrekanja Vsega prepoznati tudi točko politizacije filozofije.

A opredelimo najprej nekoliko podrobneje samo eksistencialno izjavo, prek katerega filozofija postavlja, da eksistira politika, vredna, da deluje kot pogoj filozofije. Opredelimo jo lahko z dvema značilnostima. Prvič, izjava ozi-roma sodba »to je primer politike realnega« je sama na sebi, če smemo tako reči, nerazločljivo filozofska in politična hkrati. Gre za kraj, za katerega ne vemo, kdo v njem pravzaprav govori, filozofija ali politika. Je tu filozofija tista, ki prisiljuje politiko, da se uklanja temu, kar je filozofija predhodno opredeli-la kot primer resnične politike, politike kot procesa resnice? Ali pa, prav na-robe, neka partikularna politika prisiljuje filozofijo, da identificira v dani si-tuaciji to, kar naj bi bilo za to situacijo njeno nemožno-realno? Vse, kar lahko rečemo na tej točki, je, da filozofija na ta vprašanja ne more odgovoriti druga-če kakor s svojim razsojevalnim aktom, s katerim postavlja obstoj primera real-nega, s tem pa tudi, da je nerazločljivo razloženo. To, o čemer filozofija razso-di, da eksistira kot primer, je torej kraj neke radikalne ne-vednosti: kraj, v kateri filozofija sicer je, a ne misli. Še drugače: to, kar biva v izjavljenem pri-meru, je bit, ki je lastna filozofiji, bit brez misli.

To, kar filozofski razsojevalni akt vzpostavlja kot eksistenco primera lah-ko zdaj povzamemo v treh točkah. Prvič, to, kar je razglašeno kot primer, je kraj, kjer se filozofsko izrekanje Vsega prešije v smiselno celoto, s tem prešit-jem pa pride filozofija sama do svoje eksistence. Deklarirani primer je sicer kraj, kjer filozofija ne misli, kraj, ki je nerazločljivo filozofski in političen hkrati, kraj politiziranosti same filozofije. A prav kot tak je konstitutivni del filozof-skega izrekanja vsega. Prav na kraju te nerazločljivosti doseže filozofska misel samo sebe, začenja obstajati kot področje čiste misli. Zato lahko tudi postavi-mo trditev, da je nerazločljivost filozofije od njenega pogoja tisto, kar zagotav-lja mišljivost filozofske misli. Ali tudi, da je politiziranost filozofije kraj, kjer se filozofija vzpostavlja in potrjuje kot akt čistega mišljenja.

Drugič, deklarirani primer je sicer konstitutivni moment filozofskega izre-

kanja Vsega, vendar le pod pogojem, da sklenitev tega izrekanja hkrati sproži njegovo razprtje. To, kar omogoča sklenitev filozofskega izrekanje Vsega o politiki – če še enkrat ponovimo, nerazločljivost vprašanja, kdo v izjavi o eksistenci primera realne politike dejansko govori, filozofija ali politika –, je tudi to, kar onemogoča zaprtje filozofskega izrekanja. Izrekanje Vsega, ki ga konstituira moment radikalne ne-vednosti, je tudi izrekanje nemožnosti Vsega. Eksistencialni moment ni moment zaprtja izrekanja v Vse, ampak je znamenje za to, da je Vse filozofskega izrekanja samo v sebi nemožno.

Tretjič, izjavljeni primer je v resnici korak filozofskega izrekanja Vsega v smeri k ne-Vsemu. Primer je nekaj, kar presega filozofijo od znotraj. S svojim razsojanjem, da je nekaj primer, se filozofija dotakne, ne dlje kot za izginevanje trenutka samega razsojevalnega akta, realnega svojega političnega pogoja. Trenutek srečanja filozofije s politiko realnega je v svoji enkratnosti sicer neponovljiv, vendar pa traja dovolj dolgo, da v sami filozofiji odpre mesto, kamor se lahko umesti, če že ne realno same politike, pa njeno lastno realno. To, kar filozofija razglša za primer realne politke, tako ne pripada ne filozofskemu diskurzu ne realni politiki sami. Deklarirani primer je prej ponavzočenje tistega nič, tiste nične distance, ki filozofijo za vselej ločuje od realnega njenega političnega pogoja.

Linija ločnica, ki loči razmerje, v katerem je do svojega izrekanja Vsega filozofija v svojem normalnem stanju, od razmerja, v katerem je do izrekanja Vsega filozofija pod pogojem, zadeva prav kraj politiziranosti filozofije, kraj, kjer ni mogoče razločiti, kdo govori, filozofija ali politika. Filozofija v normalnem stanju konstituira svoje izrekanje Vsega tako, da ta nerazločljivo politično-filozofski kraj iz njega izključuje. Drugače rečeno, to, kar se izmika filozofskemu dojetju politike v normalnem stanju, je kraj, iz katerega sem konstruirala svoje izrekanje Vsega. Kljub vsej svoji miselni aktivnosti je filozofija v normalnem stanju v položaju nekega »ne mislim«: ne misli namreč to, kar omogoča mišljivost njenega mišljenja. Ne misli kraja, kjer je nerazločljivo filozofska in politična hkrati. Če tvegamo določeno poenostavitev, lahko rečemo, da filozofija v normalnem stanju obravnava, prikrito ali odkrito, eksistencialni moment v skladu s kantovskim argumentom, ki implicira, da eksistenca ni predikat. Eksistencialni moment je tu uporabljen tako rekoč kot opozorilna tabla, ki označuje, da je prepovedan prehod iz sfere pojma v sfero eksistence, da je prepovedan prestop praga pojma.³

³ S takšno uporabo eksistencialnega momenta imamo opraviti npr. takrat, ko ga filozofija obravnava bodisi kot nekaj, kar je treba dokazati ali prikazati »od zunaj«, s pomočjo empirije, bodisi kot nekaj, kar je scela integrirano v njen diskurz: eksistenca je tu postavljena kot a priori, ki vselej že utemeljuje filozofski diskurz in ki je v toliko izvzet iz vsakega dokazovanja.

V nasprotju z normalnim stanjem filozofije pa je filozofija pod pogojem v takem razmerju do svojega izrekanja Vsega, da eksistencialnega momenta ne izključuje, ampak ga vključuje. Problem, pred katerega je s tem postavljena filozofija, se glasi: filozofija pod pogojem se mora vzpostavljati *v sami točki nerazločljivosti* med politiko in filozofijo kot področje čiste misli, kot filozofska misel, ki je filozofska in nič drugega kot filozofska. Če anticipiramo rešitev problema, bomo rekli, da mora filozofija, ki razsoja, da obstaja primer politike realnega, v samem aktu razsojanja ohranяти absolutno neujemanje med tem, kar vsakič znova služi kot primer, in tem primerom samim. Kakor hitro primer koincidira s tem, kar ga vsakokrat uteleša, kar je njegova vsakokratna eksistenca, filozofija izgublja svojo zmožnost, da artikulira realno svojega političnega pogoja.

Za filozofijo obstaja samo en način, na katerega lahko reši zastavljeni problem. Prehod od izrekanja Vsega, ki je značilno za filozofijo v njenem normalnem stanju, k izrekanju Vsega, ki odlikuje filozofijo pod pogojem, je opravljen samo takrat, kadar ima deklaracija »to je primer politike realnega« obliko reflektirajoče sodbe Kantove tretje Kritike. Ko postavljamo to trditev, moramo seveda tudi poudariti, da v kantovski reflektirajoči sodbi nimamo opraviti s sodbo o eksistenci, da v njej ne gre ne za dedukcijo partikularnega iz predpostavljenega občega ne za dedukcijo eksistence iz pojma.

Spomnimo se najprej še enkrat, da imamo v reflektirajoči sodbi opraviti z razmerjem med nečem partikularnim, primerom na eni strani, in univerzalnim, to je pravilom tega primera na drugi strani. Vendar ju sodba ne postavlja v razmerje tako, da bi partikularno podvrgla vladavini univerzalnega. Specifičnost reflektirajoče sodbe je, kot vemo, v tem, da ne razpolaga vnaprej z nobenim občim, z nobeno normo in nobenim pravilom, ki bo jo lahko vodil. Ne partikularno ne univerzalno nista dana že vnaprej. Pač pa akt reflektirajočega razsojanja proizvede ali izumi univerzalno v samem postopku, v katerem skuša afirmirati neko partikularnega tako, da ga dvigne na raven »primera univerzalnega«. V reflektirajoči sodbi se univerzalno proizvede hkrati s partikularnim: univerzalno je torej eksistenčno odvisno od tega, da se partikularno ne razpusti v njem, ampak da se pojavi in da se ohranja prav v svoji ireduktibilni partikularnosti, kot točka ireduktibilne singularnosti. Reflektirajoča sodba meri na univerzalno, ki obstaja le, kolikor ga suplementira ireduktibilna singularnost. V igro spravlja univerzalno, ki pride k sebi le v obliki svojega lastnega, nanjo samo ireduktibilnega primera. Primer univerzalnega je sam v sebi nekaj brezpogojnega in brezrazložnega, saj se kot ireduktibilna singularnost izmika slehernemu pravilu, sleherni normi in slehernemu zakonu.

Vendar pa zahteva razmerje med singularnim in univerzalnim, da bi bilo možno, še vpis tretjega člena, subjekta. Gre za specifičen subjekt: subjekt ref-

lektirajoče sodbe ima status subjekta izjavljanja. Vsaj v okviru lacanovske konceptualizacije pa subjekt izjavljanja sam v sebi ni drugega kakor prazno mesto abstrakcije od slehernega partikularnega izjavljalnega subjekta. Subjekt svojega mesta nima v Drugem, ampak ima svoje mesto zgolj v aktu izjavljanja samem.⁴

Reflektirajoča sodba je tako po svoji osnovni strukturi vozle treh instanc: univerzalnega, singularnega in subjekta. Povezanost treh instanc lahko opišemo takole: razsodba »to je primer pravila« ni konstatacija, ampak je deklarativ, še natančneje, je preskriptiv. Predpis ne predpisuje realnosti njenega najstva. Prav tako reflektirajoča sodba »to je primer pravila« ni proizvod odločitve subjekta, ki bi bil dan pred sodbo. Reflektirajoča sodba predpisuje edino, da ostajata partikularno, primer, in njegovo univerzalno, pravilo, le na podlagi sodbe »to je primer pravila«, se pravi, toliko časa, dokler obstaja izjavljalni akt in njegov subjekt izjavljanja. Lahko bi rekli tudi takole: preskriptivno razsojanje »to je primer pravila« predpisuje edino sam akt izjavljanja sodbe, ki postavlja obstoj primera, ta akt pa je utemeljen zgolj v zvestobi primeru. Zvestoba primeru pa je vedno znova obnovljena izbira reflektirajočega razsojanja kot načina, kako nekdo intervenira v dano situacijo in se vanjo vpisuje z razločitvijo tega, kar je v njej primer. Sodba in njen primer sta utemeljena edino v samem aktu razsojanja. Izbira razsojajoče intervencije v situacijo pa je izbira, ki je pred slehernim subjektom izbire. Gre za izbiro, ki ni odločitev za nekaj, za izbiro, ki ni, strogo vzeto, odločitev za nič, ampak je izbira same nujnosti izbire⁵. V tem momentu izsiljene izbire bi v toliko lahko videli trenutek, v katerem se prepletejo eksistenca subjekta, univerzalnega in singularnega.

Subjekt, to je v tem vozlu instanca subjekta izjavljanja. Kot tak je sicer sam v sebi prazno mesto nujnosti izbire, vendar pa pride do svojega deleža biti tako, da se pripne na to, kar v dani situaciji ponavzvoča njeno realno, se pravi primer. *Singularno*, to je primer sam, kolikor se nikoli ne ujema s tistim dogajanjem, s tistim momentom, ki v dani situaciji na vselej specifičen način uteleša primer. Primer sam je ireduktibilna singularnost, ki je v razmerju do dane situacije brez razloga in vzroka, v njej je prisoten edino kot to, kar v njej manjka ali kar jo presega, skratka, kot njeno nemožno-realno. Primer je to, kar absolutno prekinja imanentnost situacijo, saj obstaja za situacijo edino v obliki neke vselej že pretekle dogodenosti, ki vedno znova prihaja iz prihodnosti. Drugače rečeno, realno primera ni realno na sebi, ampak obstaja kot realno-

⁴ Cf. Jacques Alain-Miller, *I,2,3,4* zv. II, str. 395, neavtoriziran tipkopijski predavanj iz šolskega leta 1984/5.

⁵ Gre za »izbiro brez koncepta...za absolutno čisto izbiro, za izbiro, ki je ločena od vsake druge predpostavke razen tiste, da je treba izbrati«, A. Badiou, *Conditions*, Seuil, Pariz 1992, str. 190.

primer edino, kolikor je primer univerzalnega. Realnost primera je na strani univerzalnega, ne na strani samega primera. *Univerzalnost* pa ni drugega kot zmožnost slehernika, da v tem, kar je postavljeno kot eksistenca primera, da torej v situacijskih momentih, v katerih razsojanje prepoznava eksistenco primera, ohranja njihovo realno jedro se pravi, brezpogojnost in brezrazložnost samega primera. Brezpogojnost in brezrazložnost primera pa ni mogoče izraziti drugače kakor tako, da je primer postuliran kot dejavna navzočnost naslavljanja na vse, kot nekaj torej, kar je načeloma prenosljivo vsem. Razsežnost »za vse« je treba tu seveda razumeti v pomenu, ki ga daje izrazu Badiou, se pravi, tako, da zaslišanosti tega naslavljanja ne pogojuje noben partikularen pogoj pripadnosti⁶. Univerzalno, to je navezadnje zmožnost tistega »slehernika«, ki se umešča v dano situacijo na način reflektirajoče sodbe, da v vsaki situaciji ohranja to, kar je zanjo njen primer-dogodek, v statusu njegove nepredikativne Istosti, ki se naslavlja na vse. Primer-dogodek vztraja tako v situaciji le, kolikor eksistira na njegovem mestu neskončen niz razsojevalnih postavitev tega, kar je vsakokrat znova, od situacije do situacije, njen primer-dogodek⁷.

Prav v reflektirajoči sodbi se torej filozofija vzpostavlja kot taka, v čistosti svoje misli, ki hkrati dopušča, da se pojavi politika kot realno njenega pogoja. Prav v trenutku, ko filozofija razsodi, da je mogoče v dani politični situaciji razločiti ta posebni boj ali pa to posebno gibanje kot primer politike realnega, kot primer politike emancipacije, lahko tudi sreča realno svojega političnega pogoja, in to ne le v obliki praznine distance, ki jo ločuje od njega. Pač pa lahko sreča to realno tudi v materialni obliki tega, kar v dani situaciji na vsakokrat poseben način uteleša njen primer-dogodek. Primer-dogodek sam lahko zdaj opišemo kot točko nerazločljivosti, v kateri se to, kar vznikne za trenutek kot realno politike, tudi že preoblikuje v to, kar je v obliki poimenovanja, utelesitve primera te politike, realno filozofije same.

Prav oblika reflektirajoče sodbe filozofiji tudi omogoči, da vzame nase svojo politiziranost, se pravi da svojo vselejšnjo politiziranost prekorači in se izogne padcu v netemetizirano zavzemanje specifičnih situacijskih političnih pozicij. Filozofija se mora afirmirati kot čista filozofija prav v točki svoje politiziranosti, se pravi v točki, ki je nerazločljivo politična in filozofska hkrati. V točki svoje politiziranosti pa se lahko afirmira kot čista filozofija le v postopku surafirmacije situacijskega političnega dogajanja. Ta surafirmacija ni druge-

⁶ Cf. Alain Badiou, *Sveti Pavel. Utemeljitev univerzalnosti*, prev. A. Zupančič, Analecta, Ljubljana 1998, str. 17

⁷ Kolikor se v tej operaciji razsojevalnega postavljanja primera njen nosilec hkrati subjektivira, lahko postavimo, da v reflektirajoči sodbi koincidirata subjektivacija in univerzalizacija.

ga kot reflektirajoča sodba : gre za postopek, v katerem filozofija vedno znova to, kar vsakokrat *je* eksistenca primera, kar vsakokrat uteleša primer, razloči od primera samega kot realnega jedra te eksistence. Primera sicer ni brez tega, kar vsakokrat uteleša primer, hkrati pa je primer vedno nekaj več ali nekaj manj od svoje utelesitve. Primer sam je ravno to, kar se nikoli ne ujema s tem, kar ga uteleša: je kraj tega neujemanja samega. Filozofija, ki surafirmira politično situacijo, mora, ko razsoja da je neki situacijski element eksistenca primera, vedno znova tudi afirmirati, da to, kar vsakokrat uteleša primer, ne glede na to, da je element politične situacije, ne pripada tej situaciji sami. Pač pa pripada zgolj filozofski definiciji politiki. Filozofija mora biti torej sposobna, da kot čista misel v načeloma neskončnem nizu drsi od tega, kar eksistira kot primer politike realnega v neki situaciji, k temu, kar eksistira kot primer politike realnega v drugi situaciji. In da pri tem ohranja, od primera do primera, Istost primera, njegovo ireduktibilno singularnost, ki je neposredno univerzalizabilna, kolikor je sama v sebi brezpogojna in brezrazložna.

Rado Riha
Filozofski inštitut ZRC SAZU
Ljubljana

